

2024-11-29

Diarienummer: U2024/01680
u.remissvar@regeringskansliet.se

Yttrande SOU 2024:42

Folkbildningsutredningen Bildning, utbildning och delaktighet – folkbildningspolitik i en ny tid

Inledning

Folkuniversitetet har tagit del av betänkandet om en ny folkbildningspolitik. Det är en gedigen utredning som belyser folkbildningens historia, dess utveckling och betydelse för det svenska samhället. Utredningen lyfter även fram de utmaningar som folkbildningen har haft under de senaste åren och presenterar förslag på åtgärder för att möta dessa. Folkuniversitetet delar i stort utredarens förslag men vill särskilt betona det principiellt viktiga i att folkbildningens organisationer även fortsatt är tydligt åtskilda från staten. Vi vill också påtala den praktiska aspekten att flera av förslagen riskerar att medföra ökade kostnader för kontroll, vilket riskerar att ta resurser från verksamheten.

Som medlem i Studieförbunden i samverkan ställer Folkuniversitetet sig bakom denna organisations remissvar. Nedan följer ett antal kompletteringar, förtydliganden och nyanseringar som är specifika för Folkuniversitetet.

11.4 Ny balanspunkt

Folkuniversitetet har förståelse för att balanspunkten kan behöva flyttas, men vill framhålla att studieförbunden och Folkbildningsrådet redan har genomfört ett omfattande arbete med att förändra systemet för bidragsfördelning, kontroll och uppföljning. De ändringar som genomförts under de senaste åren bör utvärderas innan man genomför eventuella ytterligare justeringar.

Folkuniversitetet är medvetna om statens behov av kontroll och uppföljning av hur statliga medel används. Samtidigt finns en risk att kontroll och uppföljning blir ineffektiv och resurskrävande. Folkbildningen har fått sina anslag neddragna under lång tid. Det är därför viktigt att eventuella tillkommande kostnader i utredningens förslag inte belastar folkbildningen.

12.3.1 Förslag på ny målstruktur för folkbildningspolitiken

Folkuniversitetet tillstyrker den föreslagna målstrukturen men menar i likhet med Studieförbunden i samverkan att man i statens mål för folkbildningen bör belysa dess betydelse för demokratin.

12.3.2 Förslag på nytt övergripande mål för folkbildningspolitiken

Folkbildningen har varit en bärande del i det svenska demokratibygget och vårt moderna samhälle. Dessa insatser är lika viktiga idag som tidigare.

Folkuniversitetet menar därför att det i första hand ska belysas i det övergripande målet, eller i andra hand, i delmålen, att folkbildningen ska främja och stärka demokratin.

12.3.3 Förslag på nya delmål för folkbildningspolitiken

Folkuniversitetet tillstyrker förslaget, men menar att en formulering om demokrati förs in i delmålen om detta inte görs i det övergripande målet.

12.3.4 Förslag på nytt syfte med statsbidraget

Folkuniversitetet tillstyrker förslaget.

13.3 Nya mål för folkbildningen behöver belysas med nya indikatorer

Folkuniversitetet tillstyrker förslaget.

Vi vill särskilt betona att dessa indikatorer endast ger kunskap om vissa aspekter av verksamheten och vi delar utredarens uppfattning om att *uppnådda effekter av folkbildningen kan inte mätas utifrån indikatorer utan det är något som kräver helt andra metoder.*

14.3 Utredningen föreslår att självförvaltningsmodellen behålls

Folkuniversitetet tillstyrker utredarens förslag om fortsatt självförvaltningsmodell.

Det finns många skäl att bibehålla den nuvarande självförvaltningen. Ett av de viktigare är att man bör se civilsamhället som en väsentlig del av demokratin och att folkbildningen är en central del av civilsamhället, som per definition är en arena skild från staten.

De föreslagna målen för folkbildningen förutsätter att folkbildningens aktörer även fortsatt erkänns en stor frihet att själva få forma och styra verksamheten. Detta talar starkt för en fortsatt självförvaltningsmodell. Det finns heller inget i utredningen, tidigare utredningar eller i den debatt om folkbildningen som förekommit under de senaste åren, som i sak har påvisat brister i självförvaltningsmodellen.

Folkuniversitetet instämmer i utredarens beskrivning av riskerna med att överföra Folkbildningsrådets uppgifter till en myndighet. Framför allt skulle det innebära en mer detaljerad styrning och reglering som i sig inte skulle leda till en utvecklad eller mer effektiv verksamhet.

14.4 Utredningens alternativa förslag innebär att Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällsfrågor (MUCF) tar över ansvaret för fördelning, kontroll, uppföljning och utvärdering av statsbidraget till folkbildningen

Folkuniversitetet avstyrker förslaget i enlighet med resonemanget som förs ovan under 14.3.

15.3 En ny modell för uppföljning och utvärdering av statsbidraget till folkbildningen ska införas

Folkuniversitetet tillstyrker förslaget.

15.4 Myndigheten för kulturanalys ska utvärdera effekterna av statens stöd till folkbildningen

Folkuniversitetet tillstyrker förslaget, som innebär att Myndigheten för kulturanalys (MYKA) får ett samlat ansvar för analys och utvärdering av folkbildningen i förhållande till de folkbildningspolitiska målen.

Utredaren skriver om indikatorerna att *Uppnådda effekter av folkbildningen kan inte mätas utifrån indikatorer utan det är något som kräver helt andra metoder*. Folkuniversitetet är därför mycket positiv till att MYKA, utöver att följa upp indikatorerna, även ska kunna utföra andra analyser, genom kvalitativa utvärderingar på eget initiativ.

Det är positivt att en myndighet ges ett långsiktigt uppdrag att återkommande granska folkbildningens effekter och därmed kan bygga upp en egen kvalificerad kompetens inom området.

16.3 Kontrollen har utökats men behöver stärkas ytterligare

Folkbildningsrådets administrativa kostnader för fördelning av statsbidraget har ökat väsentligt under de senaste åren. Ökningen har skett med hänvisning till behovet av ökade kontroller och man har vidtagit en lång rad åtgärder, alltifrån fördjupade granskningar till krav på bank-id för deltagare.

Dessa åtgärder behöver utvärderas innan man kan avgöra om det finns behov av ytterligare justeringar. Införande av ytterligare förändringar kan vara förhastade och övernitiska och riskerar att leda till omotiverade kostnadsökningar utan att förbättra verksamheten.

Det finns en risk att folkbildningen, liksom andra delar inom det offentliga systemet, utsätts för välfärdsbrottlighet. För att förhindra den typen av brottlighet bör samarbete med brottsförebyggande myndigheter öka.

16.4 Ökad transparens och insyn i bidragsanvändningen är nödvändigt för ett ökat förtroende

Folkuniversitetet delar utredarens resonemang om att transparensen inom folkbildningen kan öka. Avvägningar av behovet av transparens behöver ständigt göras, och görs också inom ramen för självförvaltningsmodellen. Exempelvis publicerar Folkbildningsrådet numera sina avslutade granskningsärenden.

16.4.1 Kontrollresultat och kontrollbeslut bör tillgängliggöras

Folkuniversitetet tillstyrker förslaget.

16.4.2 Studieförbunden bör kunna särredovisa sina kostnader

Folkuniversitetet är positiva till särredovisning av kostnader men vill framhålla att det innebär vissa svårigheter. Folkbildningen inom studieförbunden finansieras på flera sätt, varav statsbidraget är en av flera delar.

Det är därför viktigt att en eventuell särredovisning av statsbidraget utformas enligt studieförbundens förutsättningar och möjligheter, exempelvis genom schabloner.

16.5.1 Öppen redovisning av samverkan med andra

Folkuniversitetet avstyrker förslaget.

Vi invänder mot att staten ska insamla sådan information då det i praktiken skulle innebära ett statligt register över studieförbundens samverkanspartner.

16.5.2 Demokrativillkor

Folkuniversitetet tillstyrker förslaget om enhetliga demokrativillkor för statligt stöd till civilsamhället, därmed även studieförbunden.

Folkuniversitetet vill därutöver påpeka är att det inom civilsamhället finns ett stort antal *stiftelser* som gör betydande insatser. Demokrativillkorens krav på demokratisk uppbyggnad medför ofta att stiftelser ställs utanför vissa verksamheter, med enda skäl att man har den juridiska formen stiftelse. Vi menar att hinder som endast är baserade på organisationsform inte är rimliga.

16.5.3 Villkoren för mottagare av bidrag till civilsamhället bör bli mer enhetliga

Folkuniversitetet vill framhålla att ett viktigt mål för staten att bidra till civilsamhället är att främja demokratiska strukturer i samhället. En levande demokrati innehåller många olika åsikter och uttrycksformer. Även om det kan uppfattas som effektivt att ha enhetliga regler för olika samhällsfunktioner så är det knappast lämpligt i detta fall. Civilsamhället är stort, brett och brokigt, det har många intressen och många uttrycksformer.

18.1.4 Återbetalade medel ska i vissa fall betalas tillbaka till staten

Folkuniversitetet tillstyrker förslaget att Folkbildningsrådet ska ha möjlighet att omfördela medel till annan verksamhet men avstyrker förslaget att ett visst överskjutande belopp ska återbetalas till staten.

Utredningen visar inte på andra exempel där statliga eller närliggande organ är skyldiga att återbetala medel till staten.

18.2.3 Nuvarande ordning för hantering av oförbrukade medel ska lämnas oförändrad men transparensen behöver öka

Folkuniversitetet tillstyrker förslaget.

18.2.4 Villkor för återbetalning av oförbrukade medel

Folkuniversitetet avstyrker, som framgått ovan, förslaget om återbetalning av oförbrukade medel. Om en återbetalningsskyldighet ändå införs menar Folkuniversitetet att dessa ska omfördelas inom folkbildningen.

20.17 Finansiering av utredningens förslag

Folkbildningsanslagen har urholkats kraftigt under kort tid. De kostnader som enligt utredningen kan tillkomma andra myndigheter såsom MYKA och IFAU t.ex. för kontroll och uppföljning, bör finansieras på annat vis än via folkbildningsanslagen för att resurserna till folkbildningsverksamheten inte ska minska ytterligare.

Gunnar Danielsson

Generalsekreterare